

**CERCETĂRI ARHEOLOGICE PREVENTIVE LA BISERICA
FORTIFICATĂ DIN RUJA, JUD. SIBIU
CAMPANIA ANULUI 2021**

Ioan Marian Țiplic

Lucian Blaga University of Sibiu

ioan-marian.tiplic@ulbsibiu.ro

Adrian Nicolae Șovrea

Lucian Blaga University of Sibiu

nicolae.sovrea@ulbsibiu.ro

Alexandru Florin Cioltei

ASTRA Museum

cioltei_alexandru@yahoo.com

Abstract: *The archaeological research at Ruja highlighted in the 2021 campaign the existence of several levels of burials. In S9 we have early burials unrelated to the present chancel of the church. M11 is a choir-cut tomb, and M14 and M15 are tombs below the present chancel of the church. On the north side section S10 revealed two foundations. One of the foundations is made of hillstone (a kind of local sandstone) bonded with clay. In the section, the bend of this foundation was captured, the south side of which goes under the foundation of the present choir. The second foundation discovered is much better built, deeply cast and more than 1 m thick. The role of this foundation was to support a body of the church and not just a sacristy. The lengths of these two foundations remain to be investigated. In S11 a foundation of stone stuck with clay on the sole and mortar on top emerged. This is part of the foundation of the present buttress and does not appear to be woven with the present foundation of the chancel, but the information is not clear. Both late, N-S oriented, and early graves emerged. The oldest, however, is M27, a tomb with a cephalic niche and a step, with the pit dug in yellow earth, ritualistic burial features found in the settlers of the 12th-13th centuries.*

Keywords: *Ruja, Transylvania, Fortified Church, Church archaeology, Middle Ages*

Autorizație: nr. 341/29.06.2020

Perioada de desfășurare: iulie-august 2021

Colectiv: Prof.univ.Dr.habil. Ioan Marin Țiplic (responsabil științific), dr. Alexandru-Florin Cioltei (membru colectiv de cercetare), dr. Adrian Nicolae Șovrea (membru colectiv de cercetare).

Introducere

Biserica evanghelică se află în centrul localității pe un promontoriu. Săpăturile preventive s-au derulat cu ocazia renovării bisericii în cadrul unui proiect de

restaurare și cu această ocazie, dat fiind că biserica e monument istoric categoria „A”, s-a cerut cercetare arheologică preventivă. Este a doua campanie, prima fiind cea din septembrie 2020.

În acest an au fost trasate 3 secțiuni (S9, S10 și S11) în jurul corului în exteriorul bisericii pe toate cele trei laturi anume: S9 pe latura de E cu dimensiunile de 2x4m, S10 pe latura de nord de 1.5x4.5m și S11 pe latura de sud de 1.5x4m.

Herman Fabinni susține că biserica a avut și o fază romanică din secolul al XIII-lea. Biserica actuală se compune dintr-o navă dreptunghiulară alungită (fosta navă centrală a unei bazilici), un cor dezvoltat încheiat cu o absidă pentagonală, iar în partea de vest a bisericii se află un turn masiv. Corul actual se păstrează din secolul al XV-lea având și un nivel fortificat care se sprijină pe arce deasupra contraforturilor și este prevăzut cu guri de tragere și mașculiuri. Turnul de pe latura de vest este masiv, cu trepte în grosimea zidului și un drum de strajă căptușit cu scânduri. Acoperișul bisericii este de tipul piramidă.

Primele cercetări arheologice la biserica evanghelică din Ruja au avut loc în aprilie 2002 de către colectivul Zeno-Karl Pinter, Ioan Marian Țiplic și Maria Emilia Țiplic, fiind trasate două case: C1 (4x4 m) și C2 (2x1.5 m). C1 a fost trasată pe latura de sud a bisericii și a turnului (2.5m pe turn și 1.5m pe zidul bisericii), iar C2 în interiorul turnului în colțul de SV. Cercetarea din 2002 a urmărit surprinderea fundației navei și a turnului, a îmbinării acestuia cu nava și stabilirea vechimii turnului și a bisericii. În urma cercetării, în C1 au fost descoperite 21 de morminte păstrate parțial sau întregi, M15 cu o monedă de la Iancu de Hunedoara. Cel mai vechi nivel de înmormântare este reprezentat de M23, suprapus parțial de fundația navei bisericii și tăiat în zona capului de fundația turnului. În C2 au ieșit două morminte M16 (nou născut) aflat la 50 cm față de nivelul actual și M17 la 120 cm față de nivelul actual de călcare și păstrat parțial fiind deranjat de fundația turnului.

Rezultatele campaniei din 2021

Nivelul de călcare din jurul bisericii este diferit, cu o pantă mult mai înaltă pe latura de sud a bisericii față de nivelul de pe latura de nord. Astfel s-a luat un punct zero fix. Acesta este +64 cm de pragul ușii de pe latura de sud.

Cercetarea arheologică din anul 2021 a început la data de 26.07.2021 și s-a încheiat la 12.08.2021. Au fost trasate trei secțiuni: S9 pe latura de est, S10 pe latura de nord, S11 pe latura de sud. În prima zi săpăturile au început în S9. Datorită lucrărilor pe exterior la biserică unde a fost dată jos vechea tencuială, înspre cor a fost depunere de mult moloz din tencuială, mortar, var ș.a. După îndepărtarea acesteia s-a intrat în straturile arheologice. Adâncirea în S9 s-a derulat pe parcursul întregii campanii (26-12.08.2021) fiind descoperite 16 morminte și s-a atins talpa fundațiilor corului și a contrafortului. Secțiunea S10 a fost trasată pe latura de nord în prima săptămână, joi 29.08.2021, în paralel cu S9, unde curățarea mormintelor a necesitat timp. În aceeași zi au fost descoperite două fundații, una din pietre lipite cu lut din pământ negru și cealaltă din piatră lipită cu mortar. Secțiunea a fost terminată luni, 2.08.2021. S11 a fost deschisă marți 3.08.2021. În aceeași zi a ieșit o fundație, care e lipită de actuala fundație a corului. S-a continuat cu săpătura de la nivelul fundației, aceasta fiind curățată pentru a putea fi evidențiată. În zilele următoare au fost descoperite 6 morminte. Secțiunea s-a încheiat pe 12.08.2021.

Detalii privind rezultatele pe secțiuni:

S9: dimensiuni 2x4 m; trasată pe latura de est a corului. Trasarea ei a urmărit evidențierea

fundației corului, a contrafortului de sud-est, stratigrafia și eventualele morminte, raportul acestora cu stratigrafia și cu corul bisericii și crearea unei cronologii. Adâncirea s-a produs până la steril, un lut galben aflat la -110 cm față de nivelul actual (-310 cm față de punctul zero).

Au fost descoperite 16 morminte din care 4 sunt cranii (M5, M9, M18, M19). Dintre acestea M5, M9 și M18 sunt deranjate, iar M19 este cel mai probabil orientat S-N, însă a fost surprins parțial *in situ* doar cu craniul care era în profilul nordic.

În urma săpăturii arheologice a fost observată fundația contrafortului și a corului. În S9 avem mai multe nivele de înmormântări. Cel mai vechi este al unor morminte orientate V-E aflate **sub** corul actual al bisericii (M14, M15). Cu aceeași orientare V-E și la aceeași adâncime (-308 cm față de punctul zero) sunt M12 și M13. Un alt mormânt orientat V-E este M11, **tăiat** de fundația corului actual și aflat în pământ negru fără materiale de construcții. Următoarele nivele de înmormântări sunt orientate S-N (M9, 16, M17, M20) și un mormânt (M6) orientat N-S unde M6 a deranjat pe M5, M8 și M9.

Descrierea mormintelor din S9:

M5: umplutura gropii era din pământ afânat negru cu pietre, urme de cărbone, urme de mortar și cărămidă. În jurul craniului s-au observat urme de lemn de la ladă și cuie de ladă. Pare a fi deranjat de M6. Orientarea cea mai probabilă era S-N. Adâncimea este de -107 cm față de nivelul actual (-280 cm față de punctul zero).

M6: umplutura gropii era din pământ afânat negru cu pietre, urme de mortar și pigment de cărămidă/țiglă. La picioare s-au observat cuie de ladă. Îi lipsesc oasele gambei și a piciorului drept, iar partea superioară începând de la claviculă rămas în profilul nordic. Lângă oasele gambei stângi era depus un al craniu (M8), indicând că a deranjat un mormânt mai vechi. Antebrațele erau așezate deasupra bazinului paralel una față de cealaltă. Orientarea lui M6 era N-S. A deranjat pe M5. Adâncimea este de -107 cm față de nivelul actual (-280 cm față de punctul zero).

M7: umplutura gropii era din pământ brun cu bucăți de cărămidă, urme de var și pietre. O mare parte din schelet a rămas în profilul sudic, iar în săpătură au fost surprinse doar femurul stâng, oasele gambelor și a picioarelor; femurul drept a fost scos din greșeală de muncitori. Orientarea a fost S-N. Adâncimea era de -102 cm față de nivelul actual (-275 cm față de punctul zero).

M8: mormânt deranjat și redepus; a mai rămas un craniu aflat la oasele gambei stângi a mormântului M6. Pământul din jurul lui era același cu al M8, adică pământ afânat negru cu pietre, urme de mortar și pigment de cărămidă/țiglă. Adâncimea -110 cm față de nivelul actual (-280 cm față de punctul zero).

M9: umplutura gropii este din pământ brun afânat cu pietre și urme de mortar și urme de pigment de cărămidă/țiglă. Scheletul a fost deranjat încă din vechime, cel mai probabil la momentul efectuării gropii pentru M6. Scheletul este aproape întreg, partea stângă fiindu-i deranjată; lipsesc ambele brațe în starea lor naturală sau deloc, unul era depus pe diagonală dinspre zona claviculei drepte spre stânga; lipsesc și oasele antebrațului stâng, iar vertebrele nu sunt în poziția lor naturală; oasele antebrațului drept duc spre bazin arătând că avea mâinile împreunate pe bazin. Orientarea era S-N. Adâncimea era de -93 cm față de nivelul actual (-283 cm față de punctul zero).

M11: este un mormânt dublu, mamă și copil. Scheletul nu a rămas întreg, partea inferioară, oasele picioarelor fiind deranjate de groapa lui M6, iar partea de la gât în sus este tăiată de fundația corului. Copilul se afla depus pe bazin însă și acesta era deja deranjat din vechime. Dimensiunea totală a scheletului, ce se mai vede, este de 61 cm. Dimensiunea bazinului era de aprox. 24 cm. Antebrațele erau așezate paralel una de cealaltă și deasupra bazinului. Nu au fost descoperite materiale arheologice. Umplutura gropii era un pământ negru cu urme de galben. Adâncimea era de -96 cm față de nivelul actual de călcare (-286 cm față de nivelul zero).

M12: mormânt de copil până în 6-7 ani. Orientat aprox. V-E (o ușoară deviere VS-EN). Scheletul e întreg, dar partea dreaptă, cu bazinul și piciorul drept au fost deranjate din vechime. Dimensiunea totală era de 67 de cm. Craniul e turtit de aceea dimensiunile sunt inexacte rezultând 18x16 cm (18 cm de la vârful craniului la mandibulă). Dimensiunea bazinului era de 18 cm, din ce se vede (partea dreaptă a bazinului nu e întreagă). Femurul avea o lungime de 12 cm. Antebrațele erau duse spre bazin. Umplutura gropii conținea un pământ negru cu urme de galben. Adâncimea totală era de -118 cm față de nivelul actual (-308 cm față de punctul zero).

M13: mormânt de adult. Orientat V-E. Scheletul nu a fost surprins între în săpătură, jumătatea dreaptă rămânând în profilul sudic. Dimensiunea totală a scheletului e de 140 cm. Dimensiunea craniului era de 20x16 cm (20 cm fiind de la vârful craniului la mandibulă). Dimensiunea bazinului din ce se vede e de 21 cm (partea dreaptă a bazinului a rămas în profil). Lungimea femurului e de 38 cm. Antebrațele erau duse spre bazin și încrucișate. Umplutura gropii era de pământ negru cu galben, cu bucățele de pietre de deal și urme de var; au fost găsite și cuie în jurul craniului. Adâncimea totală era de -118 cm față de nivelul actual (-308 cm față de punctul zero).

M14: scheletul nu e întreg fiind tăiat în zona tibiei de M26, iar partea superioară se afla sub fundația corului. Orientarea era V-E. Era un adult. Dimensiunea totală, din ce se vede, era de 112 cm. Mormântul intră sub talpa fundației, unde se observă un pământ negru amestecat cu galben. Dimensiunea femurul era de 38 cm. Umplutura gropii era un pământ negru cu galben. Stratigrafic, M14, ca și M15, sunt sub M11. Adâncimea era de -118 cm față de nivelul actual (-308 cm față de punctul zero).

M15: scheletul s-a păstrat în stare slabă, rămânând doar părți din femur. Așezat lângă M14, orientat V-E și intra cel mai probabil sub talpa fundației corului. Umplutura gropii era un pământ negru cu galben. Adâncimea era de -118 cm față de nivelul actual (-308 cm față de punctul zero).

M16: mormânt deranjat de M26. S-au păstrat fragmente din schelet. Era un adult. Dimensiunea totală, așa cum se vede, era de 106 cm, dar piciorul intră în profilul nordic. Craniul nu s-a păstrat, iar partea stângă a fost distrusă total. Din partea dreaptă s-a păstrat un braț și parțial femurul și tibia. Umplutura gropii era un pământ negru cu urme de galben și urme de var. Adâncimea era de 106 cm față de nivelul actual (296 cm față de nivelul zero).

M17: peste schelet se află M20, un mormânt de copil. Inițial părea mamă cu copil, însă între cele două schelete este pământ, de aceea avem două numerotări și nu un mormânt dublu. Din M17 se văd craniul, brațul și antebrațul stâng, coastele, vertebralele și partea stângă a bazinului. Restul de oase, brațul drept a rămas în profilul estic, iar restul bazinului și oasele piciorului sunt sub M20, dar și în profilul

nordic. M20 este așezat din zona pieptului până în profilul estic. Orientarea este S-N. Dimensiunea totală a scheletului, atât cât se vede este de 80 cm. Dimensiunea craniu este 20x16 cm (20 cm fiind de la vârful calotei până la mandibulă). Dimensiunea bazinului este aproximativ 20 cm, dar nu se vede tot. Femurul drept sau stâng nu se văd. Antebrațul stâng era dus spre bazin, iar antebrațul drept nu se vede. Umplutura gropii era un pământ brun cu urme de materiale (bucăți de cărămidă, de mortar, pietre). Adâncimea era de -110 cm față de nivelul actual (-310 cm față de punctul zero).

M18: este un craniu rededus surprins în profilul nordic în zona lui M11. Era cu fața spre est. Adâncimea era de -100 cm față de nivelul actual (-286 cm față de punctul zero).

M20: mormânt de copil; din schelet doar calota se vede, restul e sub profilul nordic. Orientat S-N. Adâncimea -90 cm față de nivelul actual (-290 cm față de punctul zero). Vezi detalii la M17.

M26: este un mormânt târziu. Groapa sa a tăiat M14, M15, M16. Orientat S-N. Dimensiunea totală, cât se vede, era de 130 cm. Oasele gambelor și labei piciorului au rămas în profilul nordic. Dimensiunea craniului e de aprox. 16x14 cm, dar îi lipsește mandibula. Bazinul era de aprox. 30 cm. Femurul era de 38 cm. Antebrațele erau așezate paralel pe bazin. Umplutura gropii era de un pământ galben cu negru, dar conținea bucăți mai rar de țiglă și cărămidă, pietre, alte oase, cuie. Adâncimea era de -158 cm față de nivelul actual (-348 cm față de punctul zero).

Stratigrafia profilului nordic arată stratul vegetal întrerupt și distrus spre cor de lucrările actuale la biserică cu materiale de construcții (tencuială, mortar, var) într-un strat de câțiva centimetri. Apoi un strat de pământ afânat cu pietre, bucăți de țiglă, fragmente de cărămidă și urme de mortar (stratul 2). Urmează un nivel de înmormântări târzii începute după reforma din 1540. Avem gropile mormintelor M6, M9, M26, M16, un mormânt târziu (din aceeași fază cu M26), M19, M17/M20. Umplutura gropilor acestora conțin un pământ negru spre bun afânat cu pietre, urme de mortar, pigment de cărămidă/de țiglă (stratul 3). Materialele sunt în special în partea de sus a gropii. Un alt strat (4) este al mormintelor M11, M18 care este format din pământ lutos negru cu galben. Acesta se observă și sub M19. Un al treilea nivel de înmormântări este cel al mormintelor M14-M15 al căror stratigrafie nu se vede în profilul nordic ci sub M11, fiind un pământ negru cu galben (5). Sub aceste morminte este sterilul galben (6).

Stratigrafia profilului sudic conține nivelul actual (1) format din stratul vegetal întrerupt și distrus spre contrafort de lucrările actuale la biserică fiind în loc materiale de construcții (mortar, var) într-un strat de câțiva centimetri. Apoi un strat de pământ afânat cu pietre, bucăți de țiglă, fragmente de cărămidă și urme de mortar (2). Acest strat este întrerupt de groapă cu pământ, mortar, pietre și bucăți de cărămidă/țiglă. Un alt strat (3) arată o intervenție la biserică fiind din pământ cu urme de var, de cărbune, de cărămidă și mortar, alcătuire pe care o avem și în groapa de mormânt a lui M7 (pământ, cu bucăți de cărămidă, urme de var și pietre); înspre contrafort această alcătuire nu mai este și avem un pământ brun cu pietre. Groapa lui M13 este un pământ galben cu negru cu urme de var și pigment de cărămidă. Stratul (4) dinaintea sterilului era un pământ lutos galben cu negru.

Profilul estic arată nivelul de vegetație și cel de călcare actual (1) urmat de un strat din pământ afânat cu pietre și bucăți de țiglă, fragmente de cărămidă și urme de

mortar (2). Un alt strat ce se vede doar în partea dreaptă a profilului deasupra lui M17/M20 fiind o umplutură de multă țiglă și cu pietre printre, ce se vede și în partea de final al profilului nordic tot deasupra lui M17/M20 (18). Un strat pe același nivel 3 este din pământ afânat cu o îndesire de pietre, bucăți de țiglă, fragmente ceramice și urme de mortar (23). Stratul următor conține gropile lui M17 și M20 care au un pământ negru cu galben, urme de cărămidă și urme de var (24) și un pământ negru afânat cu piatră (25). Înspre profilul sudic avem un pământ afânat cu urme de cărămidă, var și cărbune (26), iar în colțul de sud-est sub piatră este un pământ lutos negru cu galben (5).

Talpa fundației corului era la -110 cm față de nivelul actual (- 300 cm față de punctul zero). Talpa taie M11 și sub aceasta este un nivel de morminte (M14 și M15) ce sunt sub ea unde avem și un pământ lutos galben cu negru.

S10 - dimensiuni 1.5x4.5 m; secțiunea a fost trasată pe latura de nord a corului începând

de la joncțiunea cu nava (unde avem două contraforturi, unul de navă altul de cor). Trasarea ei a urmărit evidențierea fundației corului, a contrafortului de vest, identificarea fundației sacristiei, stratigrafia și eventualele morminte. Adâncirea s-a produs până la steril, un lut galben aflat la -170 cm față de nivelul actual (-324 cm față de punctul zero).

În urma săpăturii au fost descoperite două fundații și un mormânt deranjat (M10). Fundația corului este cu mult mai mică (-158 cm față de punctul zero) decât s-a observat în S9 (-300 cm față de punctul zero).

Una din fundațiile descoperite este din piatră lipită cu pământ-lutos negru. În secțiune a fost surprins cotul acestei fundații, a cărei latură sudică face joncțiune cu corul, iar talpa actualului cor a fost pusă peste această fundație. Talpa acestei fundații descoperite este la -106 cm față de nivelul actual (-241 cm față de punctul zero). Latura cealaltă care pornește din cotul fundației spre vest continuă în profilul vestic, iar fundația contrafortului de cor stă peste această fundație. Lățimea acestei laturi este de -100-110 cm.

A doua fundație descoperită este mult adâncită și piatra este prinsă cu mortar galben. Lățimea este de -110-120 cm. Talpa fundației este la -160 cm față de nivelul actual (-312 cm față de punctul zero).

Descrierea mormântului M10: este o groapă cu oase redepuse aflată la -150 cm față de nivelul actual (-302 cm față de punctul zero). Umplutura gropii este din pământ negru cu urme de mortar și piatră.

Stratigrafia profilelor. Profilul estic arată un strat vegetal (stratul 1), urmat de un strat de pământ negru afânat cu urme de mortar, bucăți de cărămidă și fragmente ceramice (2), întâlnit și în stratigrafia din S9. Avem apoi un strat de pământ negru cu piatră, urme de cărămidă de aprox. 10 centimetri. Tot un pământ negru avem deasupra fundației din piatră prinsă cu pământ lutos negru, dar care are bucăți mai mari de piatră. În schimb în dreapta la a doua fundație (pietre prinse cu mortar) avem un pământ brun închis cu urme de mortar și bucăți de cărămidă. De asemenea la dreapta și la stânga acestei fundații sunt două gropi cu mult mortar alb amestecat cu pământ negru (3). Stratigrafia continuă în stânga fundației cu mortar unde avem un strat de pământ cu lutos negru cu urme de mortar, urme de cărămidă și piatră. Sub acest strat avem pământ lutos brun cu bucăți de piatră și urme de cărămidă. Apoi vine sterilul dintr-un pământ lutos galben.

Profilul vestic surprinde fundația contrafortului care s-a adâncit până la aprox. -50 cm față de nivelul actual (-185 cm față de punctul zero). Sub această fundație avem un pământ negru cu urme de mortar și bucăți de țiglă. Straturile de pământ ale profilului sunt cel vegetal (1) întrerupt de lucrările moderne (mortar și var), urmat de urmat de un strat de pământ negru afănat cu urme de mortar, bucăți de cărămidă și fragmente ceramice (2). Deasupra fundației lipită cu lut negru avem pământ brun închis cu bucăți de piatră, iar deasupra la fundația cu mortar pământ brun afănat cu bucăți de piatră și urme de cărămidă. În stânga la fundația cu mortar avem o groapă cu mult mortar alb amestecat cu pământ negru (3). Între cele două fundații este un pământ lutos brun închis (negru) cu urme de galben. În partea dreaptă a fundației cu mortar stratigrafia continuă. Sub al doilea strat este un pământ brun afănat cu piatră și urme de cărămidă (4), apoi un strat de umplutură cu pământ cu multă cărămidă, mortar și pietre. Urmează o lentilă din mortar sfărâmițat și bucățele de cărămidă (8). Groapa lui M10 are trei straturi: pământ brun lutos cu urme de mortar, de cărămidă și piatră (10) și o lentilă de pământ brun închis și mai rar mortar (15); un strat din pământ negru cu urme de mortar, pietre și oase (14). Între această groapă a lui M10 și fundația cu piatră cu mortar avem astfel stratigrafia: sub lentilă (8) urmează un pământ brun închis cu urme de mortar și bucăți de țiglă (17), apoi o lentilă (15), urmat de un pământ negru lutos (16), un pământ lutos brun (negru cu urme de galben) (13) și sterilul (11).

Profilul nordic arată un strat vegetal (1), un strat de pământ negru afănat cu urme de mortar, bucăți de cărămidă, fragmente ceramice (2). Apoi un strat de pământ brun afănat cu bucăți mici de piatră de deal și urme de cărămidă (4). Un strat de umplutură de pământ cu multe bucăți de cărămidă, mortar și pietricele (12). O lentilă de mortar fărâmițat cu bucățele de cărămidă (8). Sub aceasta un nivel de pământ brun închis cu urme de mortar, de cărămidă, piatră (10). Lentila (15) din profilul vestic se mărește aici (pământ brun închis cu urme de mortar), care se oprește spre centrul profilului. Sub aceasta e groapa lui M10 (pământ negru cu urme de mortar, piatră, oase) (14). În centru secțiunii avem păstrat un pământ negru lutos (16) rupt de stratul (10). Sub aceste straturi avem un pământ lutos brun (negru cu galben) (13) și sterilul un galben lutos (11).

S11 – dimensiuni 1.5x4 m. Secțiunea a fost amplasată pe latura de sud a corului de la

contrafort spre navă. Trasarea ei a urmărit evidențierea fundației corului, a contrafortului și verificarea unei posibile fundații cum este cea descoperită în S10 pe latura de nord, anume a doua fundație, cea cu piatra lipită cu mortar. De asemenea verificarea stratigrafiei și obținerea de noi informații în urma observațiilor asupra posibilelor morminte. Adâncirea s-a efectuat până la sterilul galben, care e la aprox. -120 cm față de nivelul actual (-235 cm față de punctul zero), excepție fiind M27, care era la -160 cm față de nivelul actual (-272 cm față de punctul zero).

În urma săpăturii a fost descoperită o fundație din piatră lipită cu lut negru ce pare lipită de fundația corului, a cărei adâncime nu a putu fi determinată. Însă adâncimea fundației descoperite este la aprox. -140 cm față de nivelul actual (-252 cm față de punctul zero). De asemenea peste această fundație descoperită a fost ridicat contrafortul. Fundația contrafortului e până la -140 cm față de nivelul actual (-252 cm față de punctul zero).

Stratigrafia profilelor. Profilul estic arată un strat vegetal întrerupt spre contrafort de o lentilă de mortar care se termină într-o groapă lângă contrafort. Groapa conține pământ amestecat cu mult mortar. Un al strat care se oprește în această groapă și care se află sub vegetal și lentila de mortar este un pământ amestecat cu mortar, fragmente de cărămidă și pietre arătând un nivel de construcții. Sub acest strat se observă înspre contrafort un pământ amestecat cu mortar și pigment cărămidă, continuat spre sud de un pământ ce conține pietre mari și bucăți de cărămidă (stratul 7) și apoi un pământ cu pigment de var și cărămidă (11). Înspre profilul sudic avem un pământ brun cu var, bucăți de cărămidă, țiglă, piatră și oase (18). Înspre fundul secțiunii lângă fundația contrafortului avem o groapă de mormânt cu pământ negru cu galben și piatră (10). Înspre sud se conturează groapa lui M21, pământ negru (9), iar deasupra acesteia este o groapă cu pământ și mult var (8). În continuare chiar deasupra fundului secțiunii se vede pământ galben cu negru (13), întrerupt de groapa lui M24, care are un pământ negru (14) și spre profilul sudic un pământ negru cu galben (12). Lângă contrafort avem groapa lui M27 în pământ galben cu negru (13). În profil lângă contrafort se observă foarte bine și sterilul galben (21), care se află și sub M27.

Profilul vestic arată lipsa stratului vegetal, surprins doar 20 cm înspre profilul sudic. Stratul superior este o umplutură de mortar, tencuială, țiglă, piatră (15). Urmează un strat de pământ cu mortar, fragmente de cărămidă și piatră. Stratul următor este un pământ brun cu var, bucăți de cărămidă, țiglă, piatră și oase. În acest strat este o groapă de mormânt deranjat cu oase, var, pigment cărămidă și bucăți de piatră. Stratul cu morminte este la un nivel ce conține pământ negru și fie are urme de var și urme de cărămidă (20), fie este amestecat cu lut galben din steril (16). Pământul galben amestecat cu negru este sub acest nivel (13), iar înspre fundația de zid descoperită înspre cor avem un mormânt a cărui groapă a fost săpată în steril. Pentru restul secțiunii sterilul este la -110-120 cm față de nivelul actual, în timp ce groapa lui M27 a coborât sterilul la aprox. -190 cm față de nivelul actual. Stratigrafia profilului sudic este format din stratul vegetal (1). Apoi un strat cu pământ amestecat cu mortar, fragmente cărămidă, pietre (3). În stratul cu pământ brun amestecat cu var, bucăți de cărămidă, țiglă, piatră și oase (18) se află o groapă de mormânt surprinsă și în profilul estic (5). Un alt nivelul de înmormântări este sub acesta unde avem groapa lui M25, orientat V-E cu pământ negru amestecat cu galben și urme de cărbune. De asemenea avem groapa lui M23, orientat nord-sud, a cărei groapă conține pământ negru cu urme de var și urme de cărămidă. Sterilul nu a fost surprins în profil deoarece, așa cum se vede pe grund, este o fâșie de pământ negru de 8-10 cm ce continuă în profil.

În S11 au fost ieșit 6 morminte. Descrierea mormintelor este următoarea:

- M21: scheletul nu e întreg, începând de deasupra bazinului oasele au rămas în profilul estic;

craniul și brațul drept lipsesc, iar din antebraț s-a păstrat parțial. Orientat V-E. Era mormânt de copil. Dimensiunea totală, cât se vede, era de 80 cm. Antebrațele erau duse paralel spre bazin. Umplutura gropii era un pământ negru cu galben. Fără materiale de construcții. Adâncimea totală era de -94 cm de la nivelul actual.

- M22: scheletul a fost surprins doar cu partea inferioară a tibiei și laba piciorului; s-a păstrat

stângul, dreptul fiind scos la hârleț din greșeală, dar se vede în profilul vestic. Orientat V-E. Dimensiunea totală din ce se vede era de 24 cm. Umplutura gropii

era un pământ negru cu galben, cu pietre și urme de cărbune. Adâncimea totală era de -120 cm față de nivelul actual.

- M23: scheletul a fost surprins de deasupra bazinului spre craniu; nu e clar dacă restul oaselor

începând cu bazinul sunt în profilul sudic. Orientat N-S. Craniul a fost spart în momentul adâncirii, din greșeală. Pe grundul dinspre profil se vede o fâșie de pământ negru de 8-10 cm ce continuă în profil ce pare a fi a unui mormânt ce a distrus M24 și parțial M23. Dimensiunea totală, cât se vede, era de 62 cm. Dimensiunea craniului era 16x16 cm. S-a păstrat doar brațul stâng. Umplutura gropii era un pământ afânat brun cu var, mortar, urme de cărămidă și avea cuie sugerând că a avut ladă. Adâncimea totală era de -120 față de nivelul actual.

- M24: Mormânt orientat V-E, dar din el s-au păstrat un femur și oasele gambelor. Femurul are

22 cm. Umplutura gropii era un pământ negru cu galben. Adâncimea -136 cm față de nivelul actual.

- M25: orientat V-E este printre cele mai vechi morminte. A fost tăiat de M23 astfel încât în sit

a mai rămas partea din zona pieptului spre laba piciorului. La picioarele lui este un craniu și nu poate fi exclus ca acesta să fie al lui. Dimensiunea totală, cât a rămas, e de 127 cm. Dimensiunea bazinului este de 40 cm. Femurul are 48 cm. Antebrațele sunt încrucișate pe bazin. Umplutura gropii este în pământ negru cu galben. Mormântul a fost săpat în steril galben, iar groapa era un pământ negru-galben. Adâncimea era de -96 cm.

- M27: cel mai probabil unul din cele mai vechi morminte din cele trei secțiuni fiind un

mormânt cu nișă și cu treaptă la cap. Este orientat V-E, găsit întreg, doar labele picioarele rămânând în profilul estic. Dimensiunea totală, cât se vede, este de 115 cm. Dimensiunea craniului este de 20x14 cm. Dimensiunea bazinului este de 30 cm. Dimensiunea femurului e de 44 cm. Antebrațele întinse pe lângă corp, iar mâna dreaptă îndepărtată de corp. La picioarele lui M27 erau depuse oseminte. Umplutura gropii era un pământ galben cu negru. Mormântul a fost săpat în pământ galben. Adâncimea era de -160 cm față de nivelul actual (-268 cm față de punctul zero). De asemenea mormântul este anterior zidului descoperit fiind sub nivelul acestuia.

Concluzii

Cercetarea arheologică de la Ruja a evidențiat în campania din 2021 existența mai multor nivele de înmormântări. În S9 avem înmormântări timpurii care nu sunt în relație cu corul actual al bisericii. M11 este un mormânt tăiat de cor, iar M14 și M15 sunt morminte aflate sub corul actual al bisericii. De asemenea corul în zona acestor două morminte are talpa pe pământ negru cu galben, ca și umplutura gropii a celor două morminte, în timp ce înspre contrafort, fundația stă pe galben steril, ca și fundația contrafortului.

Contrafortul are trei faze de construcție, prima fiind contemporană cu corul deoarece se țes, ca apoi să aibă două intervenții, o reconstrucție și o prelungire. Stratigrafia profilului sud de lângă cor arată o aglomerare de mortar, pietre, cărămidă (stratul 27) peste un strat de pământ brun cu pietre naturale fiind în corelație cu una dintre cele două intervenții la contrafort, cel mai probabil a doua

intervenție, o reconstrucție a contrafortului. Groapa lui M13 are două nivele: cel de deasupra scheletului este un pământ negru cu galben peste care se află un pământ negru cu galben cu urme de var și pigment de cărămidă. Aceasta arată că intervenția la contrafort a fost după ce M13 a fost înmormântat, prin urmare se poate deduce și o legătură cu a doua intervenție la cor.

Stratigrafia arată o intervenție la biserică apropiată de zilele noastre prin stratul (2) cu pământ afânat, pietre, țiglă, cărămidă, mortar, în cantități mai reduse. Apoi un alt nivel în care au avut loc și înmormântări târzii, cu morminte orientate S-N sau N-S, cu umplutura gropilor cu pământ brun afânat cu pietre, urme de mortar și pigment de cărămidă. M11 este un mormânt anterior corului actual, orientat V-E și tăiat de fundația corului și suprapus de M6 orientat S-N. Este un mormânt timpuriu, dar nu mai timpuriu decât M14 și M15, iar M14 este sub groapa lui M11 (mamă și copil). După adâncime (-308 cm față de punctul zero) și umplutura gropii (pământ negru cu galben imediat deasupra scheletului, dar și urme de var la aprox. 20 cm de acesta), M13 (adult) și posibil M12 (copil) ar putea, orientați V-E, să facă parte din nivelul mormintelor timpurii.

Cel mai târziu mormânt din S9 este M26 care străpunge straturile de sub stratul (2), și taie mormintele M14 și M15, dar și pe M16 (orientat S-N). În umplutura lui M26 au fost găsite oase de la alte morminte.

Pe latura de nord secțiunea S10 a dezvelit două fundații. Una dintre fundații este din piatră de deal (un fel de gresie locală) lipită cu lut. În secțiune a fost surprins cotul acestei fundații, a cărei latură de sud intră sub fundația corului actual. A doua fundație descoperită este mult mai bine construită, adânc turnată și cu o grosime de peste 1 m. Rolul acestei fundații era de a susține un corp al bisericii și nu doar o sacristie. Rămâne de investigat lungimile acestor două fundații.

În S11 avem descoperiri interesante. A ieșit o fundație din piatră lipită cu lut la nivelul tălpii și mortar deasupra. Aceasta face parte din fundația contrafortului actual și nu pare a fi ținut cu fundația actuală a corului, însă informația nu este clară. Au ieșit morminte atât târzii, orientate N-S, cât și timpurii. Cel mai vechi este totuși M27 un mormânt cu nișă cefalică și treaptă, cu groapa săpată în pământ galben, caracteristici rituale de înmormântare întâlnite la coloniștii din secolele XII-XIII.

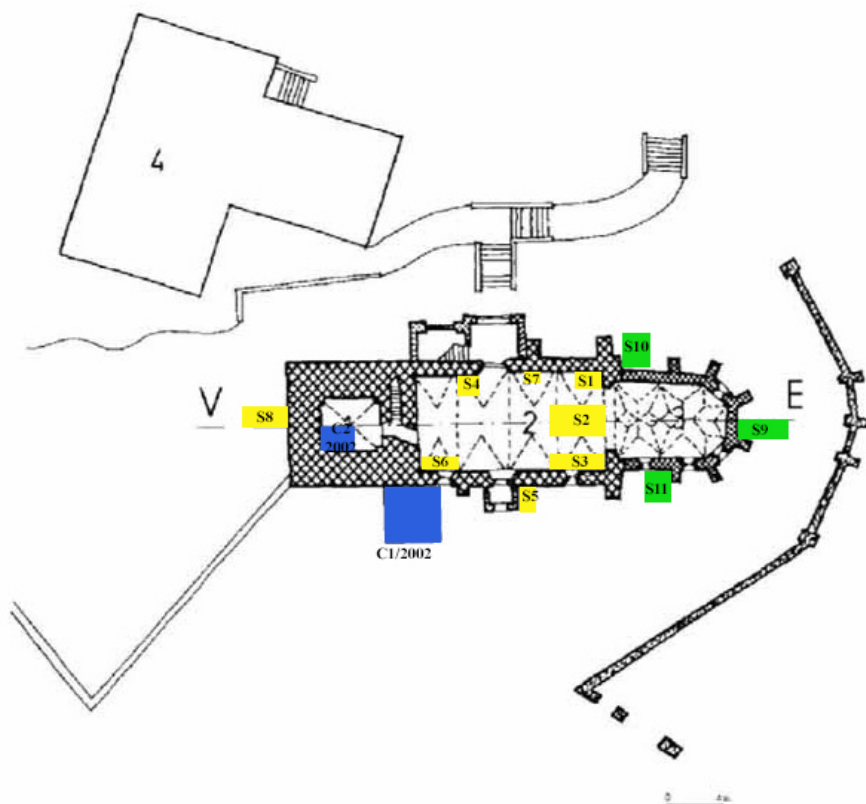
Bibliografie

Crîngaci-Țiplic, Maria, „*Oaspeții germani în sudul Transilvaniei. Istorie, arheologie și arhitectură (secolele XII–XIII)*”, București, 2011.

Fabini, Hermann, *Universul cetăților bisericești din Transilvania*, Sibiu, 2012.

Horvath, Walter, *Siebenburgish-sachsische Kirchenburgen baugeschichtlich untersucht und dargestellt*, Sibiu, 1940.

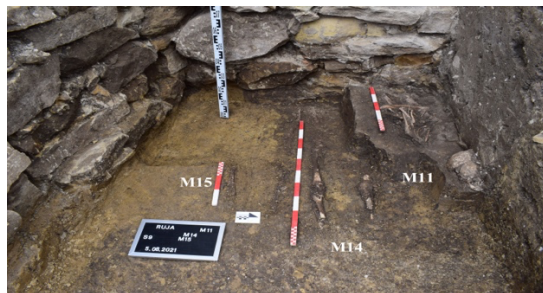
Luca, Sabin Adrian, Pinter Zeno Karl, Georgescu Adrian, *Repertoriul arheologic al Județului Sibiu*, Sibiu, 2003.

Plan al bisericii din Ruja și a casetelor/secțiunilor din 2002 (cu albastru), 2020 (cu galben) și 2021 (cu verde).

S9 – Profil vest.

S9 - Detaliu cu M11, M14 și M15.

S9 - Detaliu – contrafortul se țese cu corul și cele trei faze de construcție/intervenții.

S10 – cele două fundații descoperite.

S11 – M27.